

PISA Assessment Program And The Principle Of Integration

Baymenova Kamshat Saparbayevna

Berdaq Karakalpak State University

Assistant, Department of Uzbek Language and Literature

Abstract

This article discusses the effective use of the principle of integration in preparing tasks that meet the PISA criteria, in order to involve students in real-life situations, to use methods that encourage them to analyze, think and argue.

Keywords: PISA, assessment, international research, knowledge, skills, oral speech, written speech, reading literacy, text

Annotatsiya

Mazkur maqolada PISA mezonlariga mos topshiriqlarni tayyorlashda o'quvchilarni real hayotiy vaziyatlarga jalb qilish, ularni tahlil qilishga, fikr yuritishga va bahslashishga undaydigan uslublar qo'llanishi uchun integratsiya tamoyilidan unumli foydalanish borasida so'z yuritiladi.

Kalit so'zlar: PISA, baholash, xalqaro tadqiqot, bilim, ko'nikma, og'zaki nutq, yozma nutq, o'qish savodxonligi, matn

XXI asrda ta'lim tizimining asosiy vazifalaridan biri o'quvchilarda faqatgina nazariy bilimlarni emas, balki ushbu bilimlarni real hayotiy vaziyatlarda qo'llash ko'nikmasini shakllantirishdir. Xalqaro miqyosda bu maqsadga xizmat qiluvchi muhim baholash vositalaridan biri – bu PISA (Programme for International Student Assessment) dasturidir. PISA – Iqtisodiy Hamkorlik va Taraqqiyot Tashkiloti (OECD) tomonidan 15 yoshli o'quvchilarning funksional savodxonligini aniqlashga qaratilgan xalqaro baholash tizimidir¹. Bu dastur orqali o'quvchilarning o'zlashtirgan bilimlarini turli hayotiy holatlarda qanday qo'llay olish qobiliyati sinovdan o'tkaziladi. Bu esa ta'lim jarayonini qayta ko'rib chiqish, metodik yondashuvlarni takomillashtirish va zamonaviy tamoyillar asosida rivojlantirish zaruratini yuzaga keltiradi. PISA dasturi o'quvchilarni faqat darslik mazmuni doirasida bilimga ega bo'lish emas, balki real muammolarni hal etish, mantiqiy fikrlash, tahlil qilish, qaror qabul qilish va turli manbalarni solishtirib, ularning asosida mustaqil xulosa chiqarish kabi hayotiy kompetensiyalarni shakllantirishga undaydi. Shunday ekan, o'qituvchi va ta'lim muassasalari uchun asosiy vazifalardan biri – nazariy bilimlarni o'quvchining ongiga singdirish bilan cheklanmasdan, ularni amaliy faoliyatga yo'naltirishdir. Bu yerda "o'rganilgan bilimlar nima uchun kerak?" degan savol markazga chiqadi va o'quvchi bu bilimlarni hayotiy kontekstda nega va qanday qo'llashini anglab yetadi.

PISA baholashida muvaffaqiyatga erishish uchun o'quvchilarda asosiy 3 yo'nalish – o'qish savodxonligi, matematika savodxonligi va fan savodxonligini shakllantirish zarur. Har bir yo'nalishda bilimlarni kontekstual qo'llay olish asosiy mezon sifatida belgilanadi. Shu boisdan ham ta'lim jarayonida integratsiyalashgan yondashuvlardan foydalanish muhimdir. Masalan, biror mavzuni faqat bitta fan doirasida emas, balki bir necha fan kesishmasida ochib berish orqali o'quvchilarni kengroq fikrlashga undash mumkin. Klimat o'zgarishi mavzusi atrof-muhit fanida o'rganilar ekan, unga matematika (statistik tahlil), geografiya (hududiy tafovutlar), va ona tili (matn yaratish va fikr bildirish) vositasida ham yondashish mumkin. O'qituvchining roli bu jarayonda beqiyosdir. U PISA baholash tamoyillarini chuqur anglagan holda, o'quvchilarning har bir mashg'ulotda o'rgangan bilimni qanday amaliy holatlarda qo'llashini rejalashtirib borishi lozim. Har bir darsni hayot bilan bog'lash, savollarga bir nechta yechim topish imkonini berish, muqobil fikrlarni muhokama qilish, o'quvchilarning o'z fikrini erkin bildirishiga sharoit yaratish – ularning barchasi PISA yondashuvlariga mos keladi.

¹ OECD (2015). Students, Computers and Learning: Making the Connection. Paris: OECD Publishing.

O'quvchilarni faollashtirishda baholash mezonlari ham muhim. An'anaviy reytingli baholashdan tashqari, formatif (shakllantiruvchi) baholash usullarini joriy qilish, portfoliolar yig'ish, o'z-o'zini va o'zaro baholash imkoniyatlarini berish, refleksiya qilishga undash orqali o'quvchilar o'z bilimini tahlil qilish va uni amaliyotga yo'naltirishni o'rganadilar.

Zamonaviy yondashuvlardan yana biri – raqamli texnologiyalarni ta'lim jarayoniga integratsiya qilishdir. PISA 2025 yildan boshlab raqamli savodxonlikni ham alohida yo'nalish sifatida baholamoqda. Demak, bugungi o'quvchilar nafaqat kitob va darslik bilan, balki internet, mobil ilovalar, sun'iy intellekt vositalari bilan ishlashni ham o'rganishlari shart. Axborotni izlash, saralash, tahlil qilish va undan to'g'ri foydalanish madaniyati shakllantirilishi lozim. Bu esa nafaqat informatikaga, balki barcha fanlarga raqamli vositalarni qo'llashni taqozo etadi. Masalan, fizika darslarida tajribalarni simulyatsiya qilish, tarix darslarida interaktiv xaritalardan foydalanish, matematika darslarida GeoGebra kabi dasturlarni qo'llash orqali o'quvchilar nazariy bilimlarni jonli va interaktiv muhitda amalda sinab ko'radilar.

Umuman olganda, PISA baholash dasturiga tayyorlanish – bu bir martalik tadbir emas, balki uzluksiz, tizimli, ongli ta'lim yondashuvini shakllantirish jarayonidir. Bu jarayon faqat bilim berish bilan emas, balki bilimlarni to'g'ri, samarali va hayotiy kontekstda qo'llashga o'rgatish bilan kechadi. O'quvchilarni kelajakda muvaffaqiyatli shaxs sifatida kamol topishini ta'minlash uchun ularda nazariy bilimlarni chuqur egallash bilan birga, ularni amaliyotda mustaqil, tanqidiy, mantiqiy va kreativ tarzda ishlatish ko'nikmasi bo'lishi zarur. Aynan shu ko'nikmalar PISA yondashuvining markazida turadi va zamonaviy ta'limning bosh maqsadlaridan biri hisoblanadi. Shuning uchun, PISA mezonlariga asoslangan ta'lim yondashuvlarini o'quv jarayoniga integratsiya qilish, o'quvchilarda chuqur bilim emas, balki bilimlarni qo'llash ko'nikmasini shakllantirish muhim vazifadir. Bu esa ta'lim jarayonida yondashuv va tamoyillarni qayta ko'rib chiqishni, innovatsion usullarni joriy etishni talab etadi.

Yana bir muhim yondashuv bu – o'quv markazidan o'quvchiga o'tish tamoyilini joriy etishdir. Ya'ni, o'qituvchi faqat bilim beruvchi emas, balki yo'naltiruvchi, muammoni qo'yuvchi, tahlil qilishga undovchi, natijani birgalikda muhokama qiluvchi hamkor sifatida maydonga chiqadi. O'quvchi esa passiv tinglovchidan faol ishtirokchiga aylanadi. Bu holat o'z-o'zini baholash, o'z fikrini asoslash va guruhiy ishlar orqali o'rgatuvchi o'quv muhiti yaratishga xizmat qiladi. Aynan shunday yondashuvlar orqali o'quvchilarda o'zlashtirilgan nazariy bilimlarni turli kontekstlarda qo'llay olish salohiyati shakllanadi. PISA baholovlarida o'qish savodxonligi bo'yicha savollar matnni tushunish, asosiy fikrni ajratish, matndan ma'lumotni topish, tahlil qilish va xulosa chiqarishni o'z ichiga oladi. Bu esa o'quvchilarda tanqidiy fikrlashni rivojlantirish, matnga turli nuqtayi nazardan yondashish, ma'lumotlar orasida mantiqiy bog'liqliklarni aniqlashni talab qiladi. Tabiiy fanlar savodxonligi bo'yicha esa keltirilgan faktlar, grafiklar, tajriba natijalari asosida ilmiy asoslangan xulosalar chiqarish, sabab-oqibat munosabatlarini tushunish, ilmiy muammolarga amaliy yechim topish ko'nikmalari talab qilinadi. Matematika savodxonligi esa real hayotiy vaziyatlarni matematik modellash, grafiklar bilan ishlash, statistik ma'lumotlarni tahlil qilish, matematik asoslangan qarorlar qabul qilish kabilarni qamrab oladi. Shu bois, o'qitish jarayonida PISA mezonlariga mos topshiriqlarni tayyorlashda o'quvchilarni real hayotiy vaziyatlarga jalb qilish, ularni tahlil qilishga, fikr yuritishga va bahslashishga undaydigan uslublar qo'llanishi lozim.

Yana bir asosiy tamoyil – fanlararo integratsiya tamoyilidir. PISA baholovlarida ko'plab savollar bir necha fan doirasida tushunilishi, tahlil qilinishi va yechim topilishini talab etadi. Masalan, ekologik muammo haqidagi matnni tahlil qilish uchun o'qish savodxonligi, ilmiy asosda tushunish uchun tabiiy fanlar bo'yicha bilimlar, va yechimni hisoblash uchun matematika savodxonligi zarur bo'ladi. Shu sababli o'quvchilarda tahliliy va kompleks yondashuvni shakllantirish uchun fanlararo integratsiyalashgan topshiriqlarga keng e'tibor qaratish zarur. Bunday topshiriqlar o'quvchining dunyoqarashi kengaytirish, tafakkurini rivojlantirish, hayotiy muammolarga keng qamrovli yondashish ko'nikmasini mustahkamlaydi. Shuningdek, baholash tizimining o'zi ham PISA yondashuviga mos tarzda o'zgartirilishi kerak.

An'anaviy test va yozma ishlar o'rniga, o'quvchining mantiqiy tahlil qilish, muammoni hal qilish, dalillash asosida javob berish malakalarini baholovchi topshiriqlarga o'tilishi lozim. O'zaro baholash (peer assessment), o'z-o'zini baholash (self-assessment), portfolioga asoslangan yondashuvlar PISA mezonlariga yaqin ko'nikmalarni rivojlantirishga xizmat qiladi. Bu usullar o'quvchilarda mustaqil fikr yuritish, o'zini nazorat qilish, o'qishga mas'uliyat bilan yondashishni shakllantiradi.

PISA standartlarida murakkab matnlarni tahlil qilish, grafik va diagrammalardan ma'lumot ajratish, ko'rsatkichlarni baholash va natijaga oid izohlar yozish ko'p uchraydi. Bularning barchasi faqat bitta fandan emas, balki turli fanlar kesishmasida shakllanadigan tafakkur talab etadi. Shu sababli ham, fanlararo integratsiyani kuchaytirish va turli fanlarda olingan bilimlarni umumlashtira olish malakasi o'quvchi ongida shakllanishi kerak. Misol uchun, iqlim o'zgarishi mavzusini o'rganishda geografik faktlar, biologik ta'sirlar, matematik tahlil, texnologik echimlar va axloqiy-ijtimoiy pozitsiyalarni uyg'un holda yoritish o'quvchida kompleks fikrlashga sabab bo'ladi. Bu esa PISA formatiga to'la mos yondashuvdir. Yana bir e'tiborli jihat – PISA topshiriqlari faqat yakka tartibda emas, jamoaviy fikrlashni ham o'rgatishga qaratilgan. Shu nuqtai nazardan qaraganda, sinfdagi darslar davomida guruhlarda ishlash, muhokama qilish, turli nuqtayi nazarlarni taqqoslash, bahs-munozaralarga kirishish orqali o'quvchilar o'z qarashlarini boyitadi va o'z bilimlarini mustahkamlaydi. Guruhiy topshiriqlar orqali o'quvchilar nafaqat bir-biridan o'rganadi, balki o'z fikrlarini to'g'ri bayon qilish, boshqa fikrlarni tinglash va qabul qilishni o'rganadi. Bu jamiyatda ijtimoiy faol, hamkorlikka layoqatli shaxsni shakllantirishda muhim omildir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

- Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг Олий Мажлисга Мурожаатномаси.-Т.:”Ўзбекистон” НМИУ, 2018.
- Buranova, L. U. (2017). THE USE OF DEFINITE PHONETIC FEATURES IN THE CULTURE OF THE TARGET LANGUAGE. Гуманитарный трактат, (20), 38-39.
- Baymenova, K. (2022). O'Quvchilar Funksional Savodxonligini Baholash Bo'Yicha Dasturni (Pisani) Fanlararo Bog'Liqlik Asosida O'Rganish. Miasto Przyszlosci, 26, 131-134.
- Hamidov, B. B. O. G. L., & Kamolova, D. O. (2021). ZAMONAVIY HAYOTDA ROBOTLARNING O'RNI. Academic research in educational sciences, 2(12), 694-704.
- Abdurakhimov, B. (2023). A SYSTEMATIC APPROACH TO THE MANAGEMENT OF WORKING CONDITIONS. HEALTH STATUS AND RISK FACTORS OF THE WORKERS OF COPPER PRODUCTION ENTERPRISES.
- Baymenova, K. (2022). PISA TADQIQOTLARI DOIRASIDA O 'QUVCHILARNING KREATIV FIKRLASHINI SHAKLLANTIRISH OMILLARI. Science and innovation, 1(B4), 582-584.
- Bayjanov, S. X., & Abishov, M. S. (2024). DEVELOPING THE ACTIVITY OF JOINT STOCK COMPANIES BY IMPROVING DIVIDEND POLICY. Science and innovation in the education system, 3(3), 94-97.
- Qosimov, B. (2025). MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARNING TEZKORLIK VA KUCH JISMONIY SIFAT KO 'RSATKICH DARAJALARINING TAHLILI. Педагогика и психология в современном мире: теоретические и практические исследования, 4(11), 82-83.
- Фозилов, У. З. (2021). Эффективные методы оценки деятельности управленческого персонала. In НАУКА СЕГОДНЯ: ФАКТЫ, ТЕНДЕНЦИИ, ПРОГНОЗЫ (pp. 17-19).
- Khusanova, G., & Husanboyeva, K. (2025, December). Uzbekistan's Cooperation With International Organizations. In International Conference on Global Trends and Innovations in Multidisciplinary Research (Vol. 1, No. 6, pp. 4-6).
- Ospanova, F. B. OPTIMISATION OF TRANSACTION COSTS IN AGRICULTURE OF THE REPUBLIC OF KARAKALPAKSTAN THROUGH CLUSTERING OF AGRARIAN SPHERE. Science and Education in Karakalpakstan ISSN 2181-9203, 205.

Solieva, Z. B., & Javburieva, R. USE OF GAMES IN THE EDUCATIONAL PROCESS. УЧЕНЫЙ XXI BEKA, 18.

Ta'lim sifatini baholash bo'yicha xalqaro tadqiqotlarni amalga oshirish Milliy markazi. O'quvchilarning savodxonligini baholash bo'yicha xalqaro tadqiqot dasturi haqida qo'llanma.-T.:2019.

Ta'lim sifatini baholash bo'yicha xalqaro tadqiqotlarni amalga oshirish milliy markazi veb-sayti www.markaz.tdi.uz

PISA for development assessment and analytical framework: reading, mathematics and science © OECD 2018

Международный координационный центр исследования TIMSS – <http://timss2015.org/>.

A.B.Radjiyev, A.A.Ismailov, J.R.Narziyev, X.P.Tog'ayeva, "O'quvchilar savodxonligini baholash bo'yicha xalqaro tadqiqotlar dasturi", Qo'llanma, 2019-yil

Sh.Sh.Yuldasheva. Ona tili fanidan PISA topshiriqlari. Oquv qo'llanma.-T.: "Innovatsion-Ziyo" 2020

Ғайбуллаев З. "Ўқувчига ёдлашни эмас, фикрлашни ўргатиш керак"-эксперт PISA синовига тайёргарлик ҳақида